

Agnieszka PIECHACZEK-KASZCZYNIEC

Zjawisko przemocy w rodzinie na terenie województwa śląskiego

W domu powinniśmy czuć się bezpiecznie. Dom ma być miejscem, w którym jesteśmy kochani, chronieni, gdzie odzyskujemy siły po dniu pracy lub nauki. Jednak dla wielu ludzi dom nie jest spokojną przystanią, w której chronią się przed stresem życia. Jest niebezpiecznym miejscem, gdzie regularnie doświadczają cierpień fizycznych i emocjonalnych, gdzie są również wykorzystywani seksualnie¹.

We współczesnym świecie przemoc stała się zjawiskiem wszechobecnym, powszechnym. Bardzo często dowiadujemy się o aktach przemocy w domach, w szkołach, na ulicy i wielu innych miejscach, a także mówi się głośno o przemocy wśród nieletnich, o przemocy w rodzinach, o przemocy wobec dzieci. Przemoc w rodzinie może dotknąć każdego. Jest to najgorszy rodzaj przemocy i najbardziej szkodliwy, ponieważ przemoc ta doświadczana jest od najbliższych osób, od których oczekuje się zrozumienia, wsparcia, a także miłości. To właśnie rodzina powinna być przede wszystkim pewnego rodzaju azylem, opoką, schronieniem i wzorem. Zwłaszcza dla najmłodszych jej członków. Niejednokrotnie bywa tak, że osoby, które w dzieciństwie były ofiarami przemocy, często same stają się sprawcami w swoim dorosłym życiu. Otóż we współczesnym świecie – jak podaje Jadwiga Mazur –

współczesne rodziny przechodzą dość intensywne przeobrażenia związane ze zmianami społecznymi. Często następowało i następuje odrzucenie danych wartości i przekonań bez jednoczesnego wytworzenia się nowych. Powoduje to powstawanie w rodzinach zjawisk niepożądanych, takich jak uzależnienie i przemoc. Dezorganizacja rodziny i jej rozpad poprzedzony jest często szeregiem nawet bardzo ostrych konfliktów przynoszących cierpienie jej członkom².

¹ S.D. Herzberger, *Przemoc domowa. Perspektywa psychologii społecznej*, Warszawa 2002, s. 15.

² J. Mazur, *Przemoc w rodzinie: teoria i rzeczywistość*, Warszawa 2002, s. 104.

Wcześniej przytoczona definicja pokazała nam, jak interpretować przemoc domową, jak ją rozumieć i gdzie możemy doszukać się początku tego zjawiska.

Jednak zgodnie z Ustawą z dnia 29 lipca 2005 r. o *przeciwdziałaniu przemoc w rodzinie*³ definiuje się przemoc jako

jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób wymienionych w pkt 1, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą⁴.

Tematem artykułu jest przemoc w rodzinie w woj. śląskim na tle Polski. Przemoc bez wątpienia jest zjawiskiem negatywnym. Należy temu zapobiegać, ponadto przemoc na terenie województwa śląskiego w uwzględnionych latach 2007–2010 ma tendencję wzrostową. Dlatego też warto zająć się tą tematyką. Istotna jest diagnoza i przeciwdziałanie.

W niniejszym artykule zostanie przedstawione zjawisko przemoc w rodzinie na terenie województwa śląskiego w latach 2000–2007, zostanie również przedstawiona skala problemu w wymiarze ogólnopolskim. Kładąc szczególnie nacisk na 2007 rok oraz lata, które po nim następują, włącznie z 2010 rokiem. Dla potrzeb artykułu posłużyły przede wszystkim analiza dokumentów oraz materiały źródłowe, między innymi: *Program przeciwdziałania przemoc w rodzinie w województwie śląskim na lata 2009–2013*, red. H. Misiewicz; szereg pozycji książkowych oraz opracowania własne, mające oparcie w *Programie...*, jak i sprawozdaniach. Artykuł przedstawia zaledwie fragmenty prowadzonych w tym zakresie badań. Przedstawia tendencję wzrostową tego zjawiska. Co takiego zdecydowało, że postanowiono zająć się tym zjawiskiem w niniejszym artykule, na przestrzeni wyżej przedstawionych lat oraz na obszarze województwa śląskiego? Na te pytania zapewne znajdziemy odpowiedź w dalszej części artykułu.

Niemniej jednak rok 2007 był ostatnim rokiem, z którego dane statystyczne dotyczące przemoc w województwie śląskim były zamieszczone w programie ROPS-u, (ROPS – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej). Nie bez powodu zostały też ujęte w głównej mierze lata 2007–2010, otóż w *Programie...* 2010 rok nie został zbyt wyeksponowany, podobnie jak i lata następujące po nim. Aby gruntownie przeanalizować skalę problemu przemoc w województwie śląskim, potrzebne były dane statystyczne z 2010 roku. Dlatego też przydatne okazały się roczne sprawozdania z podjętych przez policję działań wobec przemoc w rodzinie, dotyczących procedury Niebieskiej Karty w województwie śląskim

³ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemoc w rodzinie, Dz. U., nr 180, poz. 1493.

⁴ Ibidem.

z okresu 1.01.2007–31.12.2010. Na podstawie niektórych tych sprawozdań można zauważyć minimalny spadek przemocy w 2010 roku, w stosunku do 2007 roku. Jednak niektóre z nich będą wskazywać na wzrost.

Chociaż wydaje się, że przemoc zatacza coraz większe kręgi, to jednak – jak wynika z danych policji dotyczących zgłoszeń oraz liczby zakładanych Niebieskich Kart w województwie śląskim, zauważa się spadek interwencji domowych. Co nie oznacza, że jest to faktyczne odzwierciedlenie sytuacji. Gdyż te dane nie mówią nam o przemocy, która jest na co dzień stosowana, natomiast z różnych powodów nie jest zgłaszana. A zatem nie da się również jednoznacznie stwierdzić, czy jest rosnąca, czy malejąca. Sądząc z otrzymanych dokumentów można założyć, że być może będzie maleć, ponieważ na to nakłada się wiele czynników, chociażby kampanie społeczne, programy terapeutyczne, edukacyjne, wyczulenie społeczeństwa na przemoc. Niemniej jednak można też przyjąć, że zjawisko to będzie rosnąć. Oficjalne dane wskazują na malejącą skalę zjawisk, lecz ich wiarygodność jest ograniczona.

Oprócz wyżej wymienionych kwestii należy uwzględnić diagnozę problemu i strategię powstrzymywania przemocy. Poniższe dane przedstawione zostaną za pomocą wykresów oraz tabel, które będą uwzględniać przemoc w skali ogólnopolskiej i w województwie śląskim; będą to między innymi:

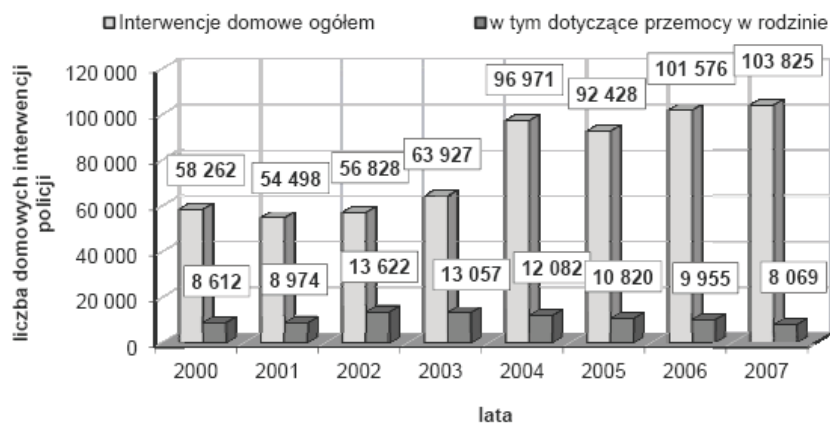
- liczba interwencji domowych policji, procedura Niebieska Karta w województwie śląskim w latach 2000–2007; 2007–2010; osoby pokrzywdzone w wyniku przemocy domowej w województwie śląskim w latach 2000–2007; 2007–2010; osoby pokrzywdzone w wyniku przemocy domowej w województwie śląskim w latach 2000–2007 wg kategorii społecznych; sprawcy przemocy domowej w województwie śląskim w latach 2000–2007;
- sprawcy przemocy domowej z podziałem na płeć w województwie śląskim w latach 2000–2007; 2007–2010; sprawcy przemocy domowej dokonujący przestępstwa pod wpływem alkoholu w województwie śląskim w latach 2000–2007; liczba skierowanych przez policjantów informacji o ujawnionych przypadkach przemocy do różnego rodzaju instytucji i organizacji w województwie śląskim w latach 2000–2007; liczba postępowań przygotowawczych dotyczących przemocy domowej, w których była prowadzona procedura Niebieskich Kart w latach 2004–2007; liczba rodzin w województwie śląskim, w których w latach 2004–2007 zdiagnozowano problem przemocy (wg miejsca zamieszkania); rodzaje działań podejmowanych przez GKRPA (Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych) w województwie śląskim w celu przeciwdziałania przemocy domowej w 2007 roku.

Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych funkcjonują w każdej gminie w oparciu o ustawę z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Do zadań członków komisji

m.in. należy: uruchomienie procedury, która zobowiązuje do leczenia odwykowego; uruchomienie Niebieskiej Karty, ponadto poinformowanie służb o podejrzeniu popełnienia przestępstwa⁵.

Niełatwo jest badać przemoc w rodzinie, a wyniki badania mogą nie do końca odpowiadać rzeczywistości. Agresja ze strony osób najbliższych jest doświadczeniem trudnym. Istnieją mechanizmy psychologiczne sprawiające, że ofiary racjonalizują takie przeżycia poprzez usprawiedliwianie sprawców, obwinianie siebie. Również presja społeczna może stanowić barierę przed ujawnieniem przemocy osobom obcym.

Jak wynika z danych Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach, liczba interwencji w sprawach związanych ze stosowaniem przemocy domowej na terenie województwa śląskiego systematycznie spada od 2002 roku. Liczba interwencji związanych z procedurą Niebieska Karta jest nadal bardzo wysoka. W 2007 roku policja w województwie śląskim przeprowadziła ogółem ponad 100 tys. interwencji domowych, w tym ponad 8 tys. dotyczących przemocy w rodzinie⁶:

Wykres 1. Liczba interwencji domowych Policji (procedura Niebieska Karta) w województwie śląskim w latach 2000–2007

Źródło: *Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie śląskim na lata 2009–2013*, red. H. Misiewicz, Katowice 2009, s. 36.

Porównując skalę problemu przemocy w rodzinie w aspekcie ogólnopolskim wywnioskować można z danych podanych przez Komendę Stołeczną Policji w Warszawie oraz z uzyskanych informacji z danych Niebieskich Kart dotyczących

⁵ K. Michalska, D. Juszczak-Kuźmińska, *Przemoc w rodzinie*, Warszawa 2007, s. 36.

⁶ Por. *Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie śląskim na lata 2009–2013*, red. H. Misiewicz, Katowice 2009, s. 27.

interwencji domowej w latach 2000–2007, iż ogółem liczba interwencji domowych wyniosła 718 819 w tym związanych z przemocą w rodzinie wyniosła 81 403.

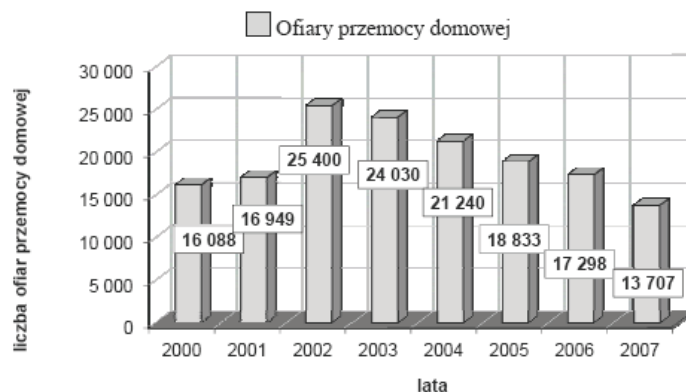
Chociaż porównując rok 2007, liczba interwencji na Śląsku była trochę wyższa, natomiast co do interwencji domowych dotyczących przemocy zdecydowanie niższa w stosunku do roku ubiegłego. Może to oznaczać albo że była mniejsza ilość zgłoszeń, bądź też że zmniejszyła się przestępczość na tego typu obszarze⁷.

Tabela 1. Liczba przeprowadzonych interwencji Policji w województwie śląskim w latach 2007–2010

	2007	2008	2009	2010
Interwencje domowe ogółem	103 825	105 502	88 166	91 593
w tym dotyczące przemocy w rodzinie	8 069	7 817	7 288	10 013

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Komenda Wojewódzka Policji, *Sprawozdanie z przeprowadzonych interwencji domowych wobec przemocy w rodzinie*.

Jak wynika z powyższych danych, ogólna liczba przeprowadzonych interwencji w województwie śląskim w 2007 roku wyniosła 103 825, co oznacza, że była wyższa w stosunku do 2010 roku o ponad 12 000. Oznacza to tylko tyle, że liczba interwencji domowych ogółem zmalała. Jeśli chodzi o interwencje dotyczące przemocy w rodzinie, to ich liczba w 2007 roku wyniosła 8 069 i jest o około 2 000 niższa w porównaniu z 2010 rokiem. W tym przypadku zauważamy wzrost. W 2007 roku łączna liczba osób pokrzywdzonych w wyniku przemocy domowej w województwie śląskim wyniosła 13 707⁸.

Wykres 2. Osoby pokrzywdzone w wyniku przemocy domowej w województwie śląskim w latach 2000–2007

Źródło: *Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie...*, s. 37.

⁷ Por. ibidem, s. 36.

⁸ Ibidem, s. 37.

Liczba ofiar przemocy domowej ogółem w Polsce w latach 2000–2007 według Niebieskiej Karty wyniosła prawie 131 000.

Jak wynika z powyższych danych, różnica między liczbą ofiar przemocy domowej w Polsce w roku 2007 była znacząca w stosunku do liczby ofiar w województwie śląskim. Dla porównania w skali ogólnopolskiej 131 000, zaś na Śląsku 13 707. Na podstawie danych wynika, iż Śląsk nie wypadł wtedy aż tak źle w stosunku do całego obszaru Polski⁹ – wzięwszy pod uwagę liczbę interwencji w stosunku do liczby mieszkańców, np. w stosunku do 100 000 mieszkańców Polski i Śląska – Polska w stosunku na 100 000 wynosi 343,7 interwencji, Śląsk w stosunku na 100 000 wynosi 294,2 przypadków.

Tabela 2. Liczba ofiar przemocy domowej wg procedury *Niebieskiej Karty* w województwie śląskim w latach 2007–2010

	2007	2008	2009	2010
Liczba ofiar przemocy domowej ogółem	13 707	13 043	11 858	15 088
w tym: kobiety	7 491	7 302	6 873	9 311
w tym: mężczyźni	779	876	856	1 271
dzieci do lat 13	3 748	3 323	2 741	3 074
nieletni od 13 do 18 lat	1 689	1 542	1 388	1 432

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Komenda Wojewódzka Policji, *Sprawozdanie z przeprowadzonych interwencji domowych wobec przemocy w rodzinie*.

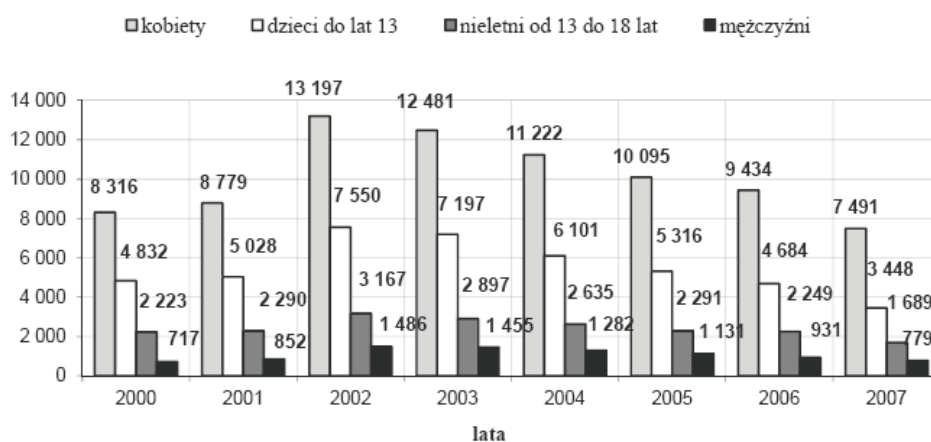
Różnica pomiędzy liczbą ofiar przemocy domowej w roku 2007 a 2010 wynosiła około 2000 i wynosiła w 2007 roku 13 707, zaś w 2010 roku wynosiła 15 088. Na podstawie przedstawionych danych w tabeli 2 stwierdzić można, że nastąpił wzrost o ok. 10%. Dość istotne jest również rozpatrywanie z podziałem na kategorie społeczne, czyli kobiety, mężczyźni, dzieci do lat 13 oraz nieletni od 13 do 18 lat.

Jeśli chodzi o kobiety będące ofiarami, to wynika z tego, iż w tym przypadku odnotowano wzrost. W 2007 roku wynosiła 7 491 i wzrosła w stosunku do 2010 roku o prawie 2000. Oznacza to wzrost o ok. 24,3%. W 2007 r. dzieci do 13 lat były 3 748 razy ofiarami przemocy domowej, natomiast w 2010 roku w 3 074 przypadkach, co stanowi spadek o ok. 17,98%. Kolejną grupą są nieletni od 13 do 18 lat. W tej grupie liczba ofiar jest spora, to tutaj również w 2010 roku odnotowano spadek o ok. 15,22%. Najmniej liczną grupą, która pada ofiarą przemocy domowej, są w tym przypadku mężczyźni. W 2007 roku liczba ofiar wśród nich wyniosła 779, to w 2010 roku już wynosiła 1 271 ofiar, co oznacza

⁹ Por. ibidem.

wzrost o ok. 63%. Oznaczać to może, że pomimo iż w 2010 roku w większości ofiarami były kobiety, to również na uwagę zasługuje fakt, że coraz częściej ofiarami przemocy domowej padają mężczyźni. Cieszy natomiast fakt, że spada liczba ofiar wśród dzieci.

Kolejny wykres będzie przedstawiał poszczególne kategorie społeczne, oraz osób pokrzywdzonych w wyniku przemocy domowej w województwie śląskim w latach 2000–2007.

Wykres 3. Osoby pokrzywdzone w wyniku przemocy domowej w województwie śląskim w latach 2000–2007 wg kategorii społecznych

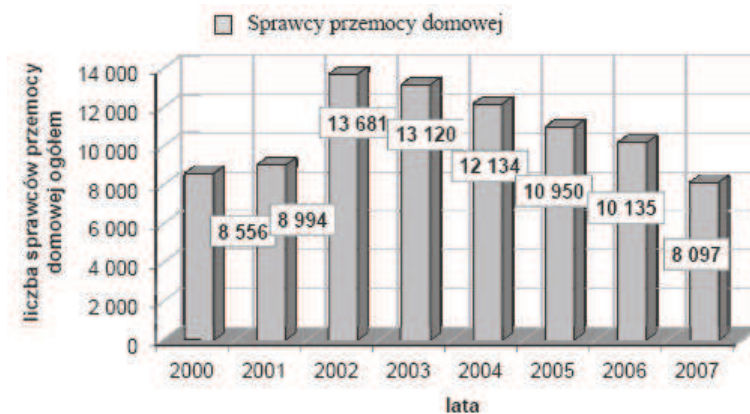
Źródło: Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie..., s. 37.

Jeśli zaś chodzi o liczbę ofiar przemocy domowej w Polsce z podziałem na kategorie społeczne, w roku 2007 ogółem wynosi 130 682, wynika z nich iż: najliczniejszą grupą, która doświadcza tego typu przemocy, są przede wszystkim kobiety (76 162). Następnie ofiarami są dzieci do lat 13 (31 001), w dalszej kolejności to nieletni od 13 do 18 lat (14 963) oraz mężczyźni (8 556).

Z przedstawionych danych, dotyczących osób pokrzywdzonych w wyniku przemocy domowej w latach 2000–2007, wg kategorii społecznych, wynika, iż w skali ogólnopolskiej, jak również w województwie śląskim, osobami najczęściej doświadczającymi przemocy są kobiety. Następną grupę stanowią dzieci do lat 13. Kolejną grupą są nieletni. Ostatnią grupą wśród osób pokrzywdzonych w wyniku przemocy są mężczyźni. Zaś liczby mówią same za siebie. Dane dotyczące sprawców przemocy ze względu na kategorie społeczne w województwie śląskim w latach 2007–2010 zostały zamieszczone w powyższej tabeli (tab. 2).

Jeżeli chodzi o liczbę sprawców przemocy domowej ogółem, to w 2007 roku w województwie śląskim odnotowano 8097 sprawców przemocy domowej,

wśród których najliczniejszą (95%) grupę stanowili mężczyźni. Poniżej wykres 4 przedstawia ten problem w latach 2000–2007¹⁰.

Wykres 4. Sprawcy przemocy domowej w województwie śląskim w latach 2000–2007

Źródło: *Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie...*, s. 38.

W skali ogólnopolskiej w roku 2007 ogółem liczba sprawców przemocy wynosiła 81 743. Natomiast w województwie śląskim liczba sprawców przemocy ogółem wynosiła 8 097. Porównując jednak z rokiem poprzednim, liczba ta zmalała. W odniesieniu na 100 000 mieszkańców w skali ogólnopolskiej liczba ta wynosi 214,5, natomiast w województwie śląskim wynosiła 173,8.

Tabela 3. Liczba sprawców przemocy domowej w województwie śląskim w latach 2007–2010

	2007	2008	2009	2010
Liczba sprawców przemocy domowej ogółem	8097	7859	7247	10008
w tym: kobiety	351	330	384	566
w tym: mężczyźni	7728	7517	6848	9417
nieletni	18	12	15	25

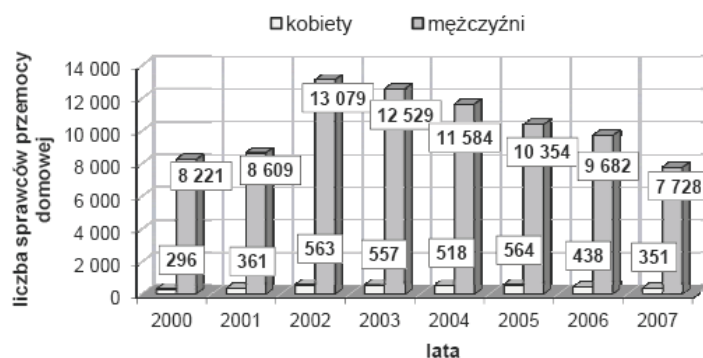
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Komenda Wojewódzka Policji, *Sprawozdanie z przeprowadzonych interwencji domowych wobec przemocy w rodzinie*.

Jeśli chodzi ogółem o liczbę sprawców przemocy domowej, to jak wynika z danych za 2007 rok, wynosiła 8 097, zaś w 2010 roku obserwujemy wzrost do 10 008, co oznacza wzrost o 23,6%. W tym zdecydowanie największą grupą wśród sprawców są mężczyźni. W 2010 roku odnotowano wzrost do 9 417, co

¹⁰ Por. ibidem, s. 38.

oznacza wzrost o 21,9%. Następną grupą są sprawczynie, tu również odnotowano w 2010 roku wzrost o 61,3%. Ostatnią – ze względu na liczbę sprawców – grupą są nieletni, tu również w 2010 roku odnotowano wzrost o 38,8%.

Z poniżej zamieszczonego wykresu – dotyczącego sprawców przemocy domowej ze względu na płeć, w województwie śląskim, w latach 2000–2007 – wynika, że w 2007 roku większość sprawców przemocy to mężczyźni, którzy byli sprawcami w ponad 7 tys. przypadków. Natomiast jeżeli chodzi o sprawczynie przemocy, liczba jest zdecydowanie niższa i wynosi ponad 300 osób. Jeżeli chodzi o liczbę sprawców w Polsce w latach 2000–2007, ze względu na płeć, to statystyki podają, że zdecydowanie dominują mężczyźni, ich liczba w 2007 roku wynosi 77 937, zaś kobiet 3 632¹¹. W 2007 roku w Polsce na 100 000 mieszkańców, jeśli chodzi o mężczyzn, którzy byli sprawcami przemocy, przypada 204,4 przypadków, a w województwie śląskim jest to 165,9 przypadków. Natomiast jeśli chodzi o sprawczynie, to na 100 000 mieszkańców w Polsce przypada 9,5, zaś na Śląsku 7,5. Z powyższego można wywnioskować, że mężczyźni należą do grupy, która jest zdecydowanie agresywna.

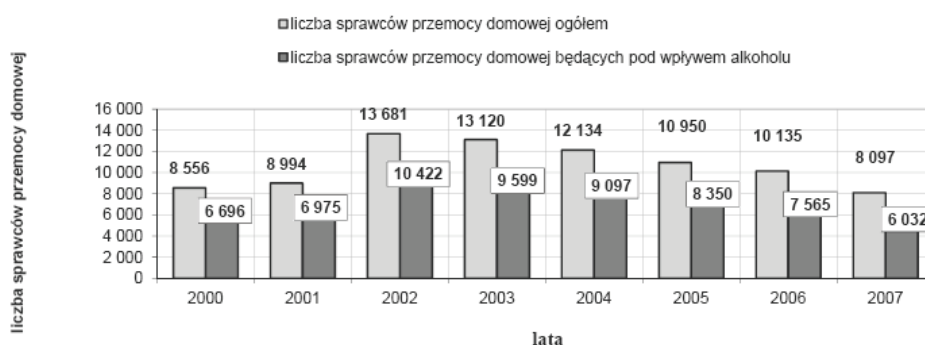
Wykres 5. Sprawcy przemocy domowej z podziałem na płeć w województwie śląskim w latach 2000–2007

Źródło: *Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie...*, s. 38.

Istotny jest również fakt, iż jedną z przyczyn powstania przemocy w rodzinie jest alkohol. Jak wynika z danych zawartych w wykresie 6, liczba sprawców przemocy domowej, którzy byli pod wpływem alkoholu, stosunkowo zmniejszyła się w 2007 roku i wyniosła 6032, (porównując wcześniejsze lata przedstawione na wykresie).

¹¹ Por. ibidem, s. 34.

Podobnie jest w przypadku ogólnej liczby sprawców przemocy domowej, gdzie odnotowano w 2007 roku spadek, liczba ta wynosiła ponad 8 000 (spadek, w porównaniu do lat od 2000–2007). Bardziej szczegółowa informacja znajduje się w wykresie 6¹².

Wykres 6. Sprawcy przemocy domowej dokonujący przestępstwa pod wpływem alkoholu w województwie śląskim w latach 2000–2007

Źródło: *Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie...*, s. 39.

Liczba sprawców przemocy domowej dokonujących przestępstwa pod wpływem alkoholu w Polsce w 2007 roku wynosiła 81 743, zaś liczba sprawców przemocy domowej będących pod wpływem alkoholu to 63 303.

Mając na uwadze liczbę sprawców przemocy domowej, której dokonuje się pod wpływem alkoholu, to w porównaniu do roku poprzedniego można zauważyć minimalny spadek. Chociaż, jak przedstawia tabela 4, liczba sprawców przemocy domowej będących pod wpływem alkoholu w dalszym ciągu jest duża, to na przykładzie 2010 roku zmalała w stosunku do 2007 roku. Jednakże w stosunku do dwóch pozostałych lat – wzrosła. A zatem wynika z tego, że alkohol można uznać w dużej, jeśli nie głównej, mierze za bezpośrednią przyczynę przemocy¹³.

Z danych zamieszczonych w tabeli 4, dotyczących sprawców przemocy domowej będących pod wpływem alkoholu, wynika, że mimo wszystko liczba sprawców w 2010 roku wzrosła w stosunku do 2008 roku o ok. 0,2%. Jeśli chodzi o najczęstszych sprawców będących pod wpływem alkoholu, to dominują mężczyźni. Liczba sprawców – mężczyzn – w porównaniu z 2008 rokiem spadła w 2010 roku o ok. 0,5%. W przypadku tej tabeli biorę pod uwagę lata 2008 i 2010, ponieważ informacje dotyczące lat 2007 i 2009 wydają się niewiarygod-

¹² Ibidem, s. 39.

¹³ Por. ibidem, s. 38.

ne. Liczba kobiet sprawczyń będących pod wpływem alkoholu w 2010 roku (w porównaniu z 2007 rokiem) nieznacznie wzrosła, tj. o 2,8%. Ostatnią grupą są nieletni, w 2010 r. odnotowano spadek w stosunku do 2007 roku, o 42,8%.

Tabela 4. Liczba sprawców przemocy domowej będących pod wpływem alkoholu w województwie śląskim w latach 2007–2010

	2007	2008	2009	2010
Liczba sprawców przemocy domowej będących pod wpływem alkoholu ogółem	6032	5491	4577	5504
kobiety	213	181	186	219
mężczyźni	213	5308	186	5282
nieletni	7	2	2	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Komenda Wojewódzka Policji, *Sprawozdanie z przeprowadzonych interwencji domowych wobec przemocy w rodzinie*.

Przechodząc w dalszej kolejności do prezentacji wyników zawartych w tabeli 5, dotyczącej liczby skierowanych przez policjantów informacji o ujawnionych przypadkach przemocy do różnych instytucji i organizacji, wynika, że w 2010 roku było ich 8519, co oznacza, że wzrosła w stosunku do 2007 roku o 67,9%. Najwięcej informacji kierowano do ośrodków pomocy społecznej, następnie do innych organizacji bliżej nieokreślonych. W dalszej kolejności do gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, następnie do organizacji pozarządowych i jako ostatnie miejsce kierowania tego typu informacji zostały wymienione placówki służby zdrowia.

Tabela 5. Liczba skierowanych przez policjantów informacji o ujawnionych przypadkach przemocy do różnego rodzaju instytucji i organizacji w województwie śląskim

Miejsce kierowania informacji	2007	2008	2009	2010
ośrodki pomocy społecznej	1907	2317	2136	3489
gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych	1631	1898	1701	2431
placówki służby zdrowia	17	23	38	12
placówki szkolno-wychowawcze	17	2	—	—
organizacje pozarządowe	164	136	251	408
inne	1337	1165	1291	2179
RAZEM	5073	5541	5417	8519

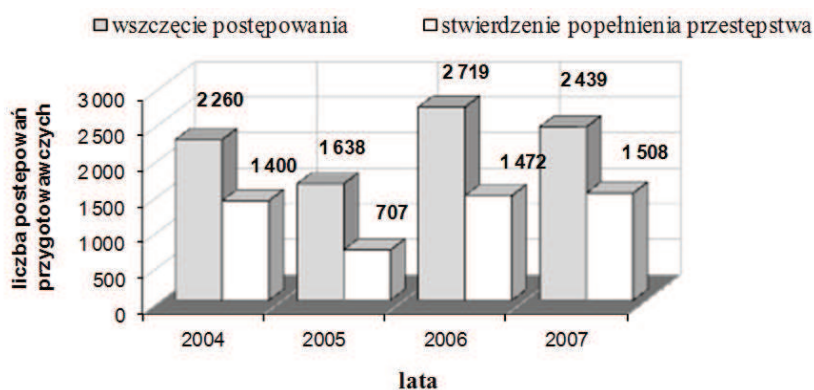
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Komenda Wojewódzka Policji, *Sprawozdanie z przeprowadzonych interwencji domowych wobec przemocy w rodzinie*.

W zamieszczonej poniżej tabeli 6, dotyczącej liczby skierowanych przez policjantów informacji o ujawnionych przypadkach przemocy do różnego rodzaju instytucji oraz organizacji w województwie śląskim w latach 2000–2007, wynika, że w 2007 roku liczba informacji wyniosła 5073. Także w porównaniu z 2000 rokiem liczba takich informacji wzrosła przeszło dwa razy. Wzrost dotyczy prawie wszystkich typów informacji.

Tabela 6. Liczba skierowanych przez policjantów informacji o ujawnionych przypadkach przemocy do różnego rodzaju instytucji i organizacji w województwie śląskim w latach 2000–2007

Miejsce kierowania informacji	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ośrodki pomocy społecznej	1190	1179	1956	2471	2608	2199	2239	1907
Gminne komisje rozwiązywania problemów alkohol	698	741	1185	1333	1271	1261	1765	1631
Placówki służby zdrowia	30	31	51	43	78	16	20	17
Placówki szkolno-wychowawcze	32	36	46	20	54	16	10	17
Organizacje pozarządowe	25	34	35	42	40	81	177	164
Inne	750	552	712	720	800	1018	1557	1337
RAZEM	2725	2573	3985	4629	4851	4591	5768	5073

Źródło: Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie..., s. 39.

Wykres 7. Liczba postępowań przygotowawczych dotyczących przemocy domowej, w których była prowadzona procedura Niebieskich Kart w latach 2004–2007

Źródło: Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie..., s. 40.

Nie może ująć uwadze również zależność, jaka zachodzi między ilością wszczętych postępowań i stwierdzonych przestępstw określonych w art. 207 kodeksu karnego.

Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5¹⁴.

Według danych Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach najczęściej postępowań w omawianym obszarze prowadzono w następujących sprawach:

- znęcania się nad rodziną,
- zgwałcenia,
- zmuszania do określonego zachowania,
- obcowania płciowego z osobą poniżej 15 roku życia,
- gróźb karalnych,
- rozpijania małoletniego,
- uchylania się od płacenia alimentów,
- uprowadzenia spod opieki lub zatrzymania małoletniego lub osoby nieporadnej,
- naruszenia nietykalności cielesnej,
- kradzieży na szkodę osoby najbliższej¹⁵.

Z problemem przemocy na co dzień borykają się gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych. Ich działania są niezmiernie ważne dla efektywności pomocy rodzinom.

GKRPA w 2007 na terenie województwa śląskiego zarejestrowały 1766 sprawców przemocy w rodzinie i 2757 ofiar przemocy. Poziom świadomości członków komisji na temat zjawiska przemocy jest jednak bardzo niski. Najczęstszą reakcją komisji było wezwanie sprawcy na rozmowę interwencyjną. Jedynie w 21 gminach podjęto działania mające na celu zawiadamianie prokuratury o popełnieniu przestępstwa¹⁶.

Diagnoza problemu przemocy w rodzinie

Problem przemocy domowej dotyka osób niezależnie od wieku, płci czy statusu społecznego. Najczęściej ofiarami przemocy są dzieci, osoby trwale niepełnosprawne ze względu na starość czy chorobę oraz kobiety. Stosowaniu przemocy towarzyszy nierzadko uzależnienie od alkoholu (wg danych procedury Niebieska Karta). Należy także zwrócić uwagę na fakt, iż osoby, które były bądź są ofiarami przemocy, to często osoby współuzależnione, pijące alkohol w sposób szkodliwy, które stają się ofiarami w trakcie wspólnego używania alkoholu.

¹⁴ Ustawa z dn. 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, art. 207, § 3.

¹⁵ Por. *Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie...*, s. 40.

¹⁶ *Ibidem*, s. 41.

„Współzależnienie rozwija się dopiero w wyniku życia w warunkach przemocy, nigdy przedtem”¹⁷.

Tak więc zdiagnozowanie zjawiska przemocy w rodzinie jest bardzo trudne. I chociaż rozmaite źródła podają na bieżąco dane statystyczne, to jednak pozwalają one jedynie oszacować jego przybliżone rozmiary.

Dzieje się tak przynajmniej z kilku powodów: oficjalne statystyki nie obejmują niezgłoszonych przypadków przemocy, a problematyka przemocy jest delikatna i drażliwa, stąd proces badawczy napotyka na liczne bariery metodologiczne. Ponadto badania, które obecnie prowadzi się w Polsce nad zjawiskiem przemocy, często dotyczą przemocy w szkole i agresji rówieśniczej¹⁸.

Pomoc ofiarom przemocy oraz wszelkie akcje przeciw przemocy są bardzo potrzebne. Być może wspólnymi siłami uda się kiedyś zapanować nad złem, jakim jest przemoc.

Jak widać skala przemocy jest ogromna i stale się powiększa. Nasuwa się następujące pytanie: czy to oznacza, że jest coraz więcej przemocy, czy też w społeczeństwie zaczyna rodzić się większa świadomość na temat tego zjawiska. A może po prostu społeczeństwo jest bardziej czujne?

Strategie powstrzymywania przemocy

Ofiary przemocy domowej doświadczają lęku, cierpienia, bezsilności, przynębienia i rozpacz. Ich ciało i psychika doznają ostrych urazów i podlegają długotrwałemu procesowi niszczącego stresu i zagrożenia.

Bowker, na podstawie badania 1000 kobiet systematycznie bitych przez partnerów, zidentyfikowała „siedem podstawowych strategii”, którymi posługują się kobiety amerykańskie w „celu powstrzymania męża od bicia”. Obserwacje dotyczące bitych Polek wskazują, że są to strategie uniwersalne¹⁹.

Kobiety, które są bite, często próbują „rozmawiać ze sprawcami” na temat tego, co zrobili. Następuje to w początkowej fazie przemocy. Opowiadają swoim sprawcom o doznanym cierpieniu i krzywdzie. Niejednokrotnie starają się wzbudzić w nich poczucie winy. Rozmowy te czasem są dialogiem, który się nie kończy. Pojawiają się ciągle oskarżenia i usprawiedliwiania. Czasem tylko krótko trwającymi monologami. Niekiedy zdarza się, że sprawcy obiecują nawet, że zaprzestaną bicia, jeżeli tylko ofiara będzie posłuszna; jeżeli będzie spełniać ich oczekiwania. Jednak bardzo często zdarza się tak, że rozmowy prowadzą do ponownych ataków złości. To prowadzi do tego, że kobieta uczy się milczeć.

¹⁷ R.J. Akerman, S.E. Pickering, *Zanim będzie za późno*, Gdańsk 2002, s. 24.

¹⁸ *Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie...*, s. 29.

¹⁹ <http://www.parpa.pl> [stan z 24.03.2010].

Kolejny sposób to „straszenie” sprawców. Jest częstym sposobem postępowania ofiar, które grożą opuszczeniem domu, rozwodem, powiadomieniem policji czy też złożeniem skargi w zakładzie pracy itp. Wymienione groźby rzadko są spełniane i sprawcy zdają sobie z tego sprawę. Jedynym sposobem na zwiększenie skuteczności tej strategii jest realizacja chociażby części tych gróźb. Sam sprawca musi zdać sobie sprawę, że jeżeli nie przestanie się nad nią znęcać, to ofiara będzie konsekwentna i zrealizuje to, co zapowiedziała. Wychodzi na to, że jeżeli brakuje determinacji do zrealizowania groźby, to lepiej nie straszyć. Może to przynieść odwrotny skutek, zaś sprawcę utwierdzi jeszcze bardziej w tym, co robi, i znowu będzie się czuł bezkarnie.

Inną strategią jest uzyskiwanie od sprawcy przemocy „obietnic poprawy” i powstrzymywania się od bicia; odwoływanie się do moralności, do miłości, do tego, co sobie pomyślą sąsiedzi i dzieci. To może skłonić sprawcę do przyrzeczenia. Czasami zdarza się, w pierwszym okresie nasilania przemocy, że sprawca obiecuje w sposób całkiem spontaniczny, że już nigdy się tak nie zachowa.

Innym sposobem radzenia sobie przez ofiarę przemocy jest „ukrywanie się przed sprawcą”. Niejednokrotnie ofiara wybiega z domu, zamyka się w łazience, w piwnicy lub w szafie czy też chowa się w innym pokoju. Ma nadzieję iż chwilowo uniknie pobicia. Jednak znaczna część kobiet opowiada, że tworzyło to pretekst do następnych aktów przemocy. Wynika z tego, że taki mężczyzna, który aktami przemocy utwierdza swą dominację i władzę, pragnie kontrolować nie tylko zachowanie, ale także miejsca, w których może znajdować się ofiara. Ukrywanie będzie miało sens, jeżeli faktycznie, a nie tylko chwilowo, oddzieli ofiarę od sprawcy. To, co utwierdza sprawcę w poczuciu władzy i bezkarności, to po prostu sam fakt wyciągnięcia ofiary z prowizorycznego schronienia.

„Pasywna obrona” przed sprawcą to strategia, która może polegać na próbach osłonięcia się przez ofiarę ramionami, dłońmi, stopami, czy też poduszką. Stosowana odruchowo na ogół nie wpływa na powstrzymanie sprawcy. Pasywna obrona, w przypadku prawie wszystkich kobiet, które opowiadały, nie pomagała. Nierzadko bywało tak, że zwiększała agresywność sprawców. Mężczyźni o skłonnościach sadystycznych płacz kobiecy odbierają jako dodatkową stymulację agresywnego zachowania. Skłania do kontynuowania przemocy.

Istnieją jeszcze tzw. „strategie poniżające”. Polegają na całkowitym podporządkowaniu się ofiary. Wszelkiego rodzaju poniżanie się przed sprawcą będzie powodować satysfakcję u sprawcy. Aktywna i brutalna przemoc nie jest mu wtedy aż tak potrzebna do podtrzymywania poczucia władzy i mocy. Za tego typu stosowanie strategii kobiety płacą najwyższą cenę.

Jest to cena zniszczenia własnej podmiotowości i uzależnienia się od sprawcy. Należy zatem pamiętać, że nie robią tego z własnego wyboru i że podlegają destrukcyjnemu wpływowi sił, przed którymi nie potrafią się obronić.

„Unikanie” jest kolejną strategią obronną. Kobiety starają się schodzić z oczu w momencie, gdy przeczuwają, że zbliża się fala agresji. Wymykają się z domu na chwilę przed powrotem męża, bądź też zdarza się, że odmawiają dyskusji w przypadku zaczepek prowokujących sytuacje przemocy. Mogą również powstrzymywać się od pewnych zachowań, po to tylko, aby uniknąć kolejnego bicia. Tę strategię można łatwo zauważyć, kiedy są w towarzystwie. Kobiety stają się powściągliwe w rozmawianiu i tańczeniu z innymi mężczyznami na przyjęciach towarzyskich. Nie sprzeciwiają się, jak też nie krytykują męża.

Ostatnią strategią jest „walka obronna”. Stosują je bite kobiety, które próbują oddawać razy. Wtedy gryzą, drapią, kopią, ogólnie odpychają. Czasem zdarza się, że rzucają różnymi przedmiotami, uderzają tym, co mają pod ręką, nierzadko też policzkują. Wtedy, kiedy sprawca czuł agresywne zachowanie ofiary, to w danym momencie powstrzymywał się. Zaczynał nabierać przekonania o dużej desperacji żony, że jest zdecydowana na wszystko. Zdarzało się to bardzo rzadko. Było to związane z pojawieniem się u sprawcy swoistego respektu bądź lęku o własne życie. Kobieta, która była doprowadzona do ostateczności, zapowiadała, że go otruje lub zabije, gdy będzie spał. Jednak walka obronna jest strategią niebezpieczną. Bardzo często powoduje nasilenie się przemocy. Zaś sam sprawca ma dodatkowe powody do karania za nieposłuszeństwo²⁰.

Podsumowanie

Zjawisko przemocy w rodzinie na terenie województwa śląskiego niewątpliwie istnieje i ma tendencję wzrostową, chociaż, jeśli przytoczone dane są wiarygodne, to w porównaniu ze średnią krajową jest niższa. Dowodzą tego różne sprawozdania i raporty, zwłaszcza jeżeli weźmiemy pod uwagę „niewielką próbkę” i przedstawiające lata 2007–2010. Artykuł przedstawia zaledwie fragmenty prowadzonych w tym zakresie badań. Wynika z nich, że mamy coraz częściej do czynienia ze zjawiskiem przemocy, która zatacza coraz szersze kręgi. Trudno oszacować dokładnie rozmiary przemocy domowej w Polsce. Przemoc istnieje, o czym informują nas publikowane raporty, które ukazują przerażający ogrom tego zjawiska. Zjawisko przemocy w rodzinie jest czymś negatywnym, aby to wychwycić, potrzebna jest właściwa diagnoza dotycząca problemu przemocy w rodzinie oraz strategie powstrzymywania przemocy. Statystyki, które są przerażające, pokazują, iż powoli mimo wszystko przybywa instytucji, których zadaniem jest nieść pomoc i wsparcie ofiarom przemocy. Osobami doświadczającymi przemocy są bardzo często dzieci, nie rzadziej kobiety, osoby starsze

²⁰ Por. <http://www.cbos.pl> [stan z 24.03.2010].

i niepełnosprawne, ale także mężczyźni. Nie omija nikogo. Bez względu na płeć, wiek i „status społeczny”. Doświadczenie przemocy jest jedną z wielu sytuacji kryzysowych. Kryzys jest wynikiem stresu i napięcia w życiu człowieka, niesie ogromne spustoszenie. Teza postawiona w artykule znalazła swoje potwierdzenie. Niniejszy temat, chociaż jest powszechnie znany, to zawsze będzie budził kontrowersje. Zapewne jeszcze będzie nie raz poruszany. Chociażby z racji tego, czy edukacja, różnego rodzaju terapie przynoszą korzyści w postaci zmniejszenia się przemocy. Bardzo ważne są także dane statystyczne z lat, które następują tuż po 2010 roku. Biorąc jednak ograniczoną wiarygodnością danych, tak naprawdę trudno mimo wszystko definitywnie stwierdzić, jaka jest skala zjawiska przemocy.

Bibliografia

- Ackerman R.J., Pickering S.E., *Zanim będzie za późno*, Gdańsk 2002.
- Brown K., Herbert M., *Zapobieganie przemocy w rodzinie*, Warszawa 1999.
- Herzberger S.D., *Przemoc domowa. Perspektywa psychologii społecznej*, tłum. E. Bielawska-Batorowicz, Warszawa 2002.
- Jarosz E., *Dom, który krzywdzi*, Katowice 2001.
- Kozak S., *Patologia eurosieroctwa w Polsce. Skutki migracji zarobkowej dla dzieci i ich rodzin*, Warszawa 2010.
- Mazur J., *Przemoc w rodzinie: teoria i rzeczywistość*, Warszawa 2002.
- Michalska K., Juszcak-Kuźmińska D., *Przemoc w rodzinie*, Warszawa 2007.
- O przemocy domowej*, red. J. Melibruda, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, 1998.
- Pospiszył I., *Razem przeciw przemocy*, Warszawa 1999.
- Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie śląskim na lata 2009–2013*, red. H. Misiewicz, ROPS, Katowice 2009.
- Sasal H., *Niebieskie karty. Przewodnik do procedury interwencji służb w sprawach*, Warszawa 2006.
- Sasal H., *Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie*, Warszawa 2006.
- Sprawozdanie z przeprowadzonych interwencji domowych wobec przemocy w rodzinie w okresie 01.01.2005 r. – 31.12.2005 r. oraz 01.01.2006 r. – 31.12.2006 r.*, Komenda Wojewódzka Policji w Katowicach.
- Sprawozdanie z przeprowadzonych interwencji domowych wobec przemocy w rodzinie w okresie 01.01.2007 r. – 31.12.2007 r. oraz 01.01.2008 r. – 31.12.2008 r. w woj. śląskim*, Komenda Wojewódzka Policji w Katowicach.

Sprawozdanie z podjętych przez policję działań wobec przemocy w rodzinie dotyczące procedury „Niebieskie Karty” w woj. śląskim interwencji domowych wobec przemocy w województwie śląskim w okresie 01.01.2009 r. – 31.12.2009 r. oraz 01.01.2010 r. – 31.12.2010 r., Komenda Wojewódzka Policji w Katowicach.

Strelau J., *Psychologia*, t. 3, Gdańsk 2005.

Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 6 lipca 2006 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, a także szczególnych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005 r. (z późn. zm.).

Ustawa z dn. 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny.

http://www.pcpr.info/niebieska_karta [stan z 18.05.2011].

<http://www.parpa.pl> [stan z 24.03.2010].

http://www.mswa.gov.pl/portal/pl/2/6137/Kocham_Nie_bije_inauguracja_kampanii_spoecznej.html [stan z 3.06.2011].

<http://www.dziecinstwobezprzemocy.pl/strona.php?p=3> [stan z 3.06.2011].

http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_Sytuacja_demograficzna_2007.pdf [stan z 4.11.2013].

Streszczenie

Zjawisko przemocy w rodzinie na terenie województwa śląskiego

Zjawisko przemocy w rodzinie na terenie województwa śląskiego to artykuł, który przedstawia skalę przemocy w rodzinie na terenie województwa śląskiego w latach 2000–2007. Ponadto przedstawia i porównuje skalę występowania tego problemu w aspekcie ogólnopolskim, szczególnie uwzględniając 2007 rok oraz lata, które po nim następują, włącznie z 2010 rokiem. W dalszej kolejności przedstawione zostały diagnoza problemu przemocy w rodzinie oraz strategię powstrzymywania przemocy. Dla potrzeb artykułu posłużyły przede wszystkim analiza dokumentów oraz materiały źródłowe, między innymi: *Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie śląskim na lata 2009–2013*, red. H. Misiewicz. Ponadto sprawozdania z Komendy Wojewódzkiej w Katowicach, pozycje książkowe, opracowania. Artykuł przedstawia zaledwie fragmenty prowadzonych w tym zakresie badań. Obserwując ostatnie czasy – lata objęte programem ROPS – można dostrzec, że mamy coraz częściej do czynienia ze zjawiskiem przemocy, zatacza ona coraz to szersze kręgi. Trudno oszacować dokładnie rozmiary przemocy domowej w Polsce. Przemoc istnieje, o czym informują nas coraz częściej publikowane raporty, które ukazują przerażający ogrom tego zjawiska. Osobami doświadczającymi przemocy są często dzieci, również nie rzadziej kobiety, osoby starsze bądź niepełnosprawne, oraz mężczyźni. Doświadczanie przemocy jest jedną z wielu sytuacji kryzysowych. Kryzys jest wynikiem stresu i napięcia w życiu człowieka, niesie ogromne spustoszenie. Postawiona w artykule teza potwierdziła się. Oznacza to, że zjawisko przemocy w rodzinie jest czymś negatywnym i należy temu zapobiegać oraz że przemoc na

terenie województwa śląskiego w latach 2007–2010 nasila się, a zatem ma tendencję wzrostową. Statystyki, które są przerażające, pokazują, iż powoli mimo wszystko przybywa instytucji, których zadaniem jest nieść pomoc i wsparcie ofiarom przemocy.

Summary

Phenomenon of the family violence in the area of silesian voivodeship

Phenomenon of the family violence in the area of silesian voivodeship, is an article, which presents the scale of violence in family in Silesia between 2000 and 2007. What is more, the article compares range of occurrence of this specific problem in the aspect of the whole country, especially considering the year 2007 and the following, including 2010. In the following part the diagnosis of the problem as well as the strategies of suppressing the violence is discussed. The analysis of the data and source texts such us: *Program of Counteracting the Family Violence in Silesian Voivodeship between 2009–2013* by H. Misiewicz, were used for the article. Furthermore, the reports from Police Headquarters in Katowice, books and elaborations were used.

The article shows merely the fragments of the research that had been taken in the area. Taking into consideration the last years, that were covered by the program counteracting the family violence, it can be noticed that the phenomenon becomes more frequent. It is difficult to estimate precisely the range of home violence in Poland. The violence exists and the reports inform about terrifying enormity of this phenomenon. People who frequently experience violence are children, men, women as well as elderly and disabled people. Experiencing violence is one of the critical moments. Crisis is the result of stress and tension in people's life, which brings enormous devastation. The thesis given in the article was confirmed. This means the phenomenon of violence is negative and it should be counteracted. What is more, violence in the area of silesian voivodeship between 2007 and 2010 extends, therefore indicates upward tendency. In spite of the terrifying statistics, the number of institutions aimed at providing help and support for the victims of violence increases.